

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЕКІНШІ ДЕҢГЕЙЛІ БАНКТЕРІНІҢ НЕСИЕЛІК РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Банктердің экономиканы дамытуға қатысуы көбінесе экономика мен халықты несиелендірудің жағдайымен анықталады. Қазіргі уақытта Қазақстанда қаражат тартудың баламалы нарықтарының кедергі болуына байланысты банктік несиелеу елдің іскерлік белсенділігі мен экономикалық өсуін жандандырудың негізгі факторы болып табылады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінен басқа, елде жұмыс істейтін барлық банктер банк жүйесінің екінші деңгейін білдіреді және екінші деңгейдегі банктер болып табылады. Екінші деңгейдегі банктер қызметінің заңдық негізі – «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» 1995 жылғы 31 тамыздағы № 2443 Заңы. Осы Заңға сәйкес Қазақстандағы екінші деңгейдегі банк меншік құқығына қарамастан коммерциялық қызметті жүзеге асыратын заңды тұлға болып табылады, оның жұмыс істеуінің негізгі мақсаты – пайда табу [1].

Несиелік қызмет банктердің қызметіндегі маңызды бағыт болып табылады. Банктің несиелік үдерісін ұйымдастыру деңгейі бойынша банктің бүкіл жұмысына және оны басқару сапасына баға беруге болады деп айту артық болмайды. Мұның бәрі банктердің өздері үшін де, мемлекет экономикасы үшін де несиелік үдерісін нақты және тиімді тетігін құрудың маңыздылығының ерекше деңгейін көрсетеді. Бұл механизмді құру және күйін келтіруді елдің бүкіл банк секторының алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі ретінде қарастыруға болады.

Қазір Қазақстанның екінші деңгейдегі банктері мен экономикалық субъектілердің несиелік өзара қарым-қатынастары несиелік беру мүмкіндіктерін жеткілікті түрде белсенді пайдаланбауымен сипатталады. Көп жағдайда мұндай жағдай банк несиелерін қайтармау мәселесіне байланысты қалыптасты. Бұл мәселе қазақстандық банктер үшін өзекті болып қалуда.

Несие ресурстары - ақша ресурстарының бір түрі. Демек, экономикалық негізде ең дұрыс түсініктемесі, біздің ойымызша, несиелік ресурстарын уақытша қайтару негізінде пайдаланылатын ақша бөлігі ретінде анықтау [2].

Банктің несиелік ресурстарының пайда болу көздері:

- банктің меншікті қаражаты және банктің ағымдағы жыл ішіндегі бөлінбеген пайдасы;
- депозит түрінде тартылған қаражаттар;
- отандық және шетелдік банктердің және басқа да несиелік-қаржы мекемелерінің қарыздары;
- халықаралық және шетелдік қаржы институттары мен ұйымдарының қарыздары мен несиелері;
- басқа да сырттан тартылған қаражат түрлері.

- несиелік ресурстардың депозиттік емес көздері (бағалы қағаздарды шығаудан түскен қаражаттар)

Қазіргі уақытта банкаралық несие өте кең таралған. Бұл банктер арасында несие ресурстарын сатып алу-сату туралы келісім жасалған кезде пайда болады. Банкаралық несие нарығындағы операциялар дәстүрлі түрде банктің ағымдағы өтімділігін реттеудің негізгі құралы болып табылады.

Сондықтан Қазақстан Респбликасының банк сферасында екінші деңгейдегі банктер осы нарықта жұмыс істеу кезінде өте сақ және салмақты саясатты ұстанады. Осындай операцияларды жүргізудің айтарлықтай тәжірибесінің арқасында көптеген банктерде осы сегментке байланысты тәуекелдерді бағалаудың нысандары мен әдістерінің жүйесі қалыптасты. Банк контрагент банктердің банкаралық нарықтағы қаржылық жай-күйін қатаң бақылайды және несие берілетін тізімнен әлеуетті төлемге қабілетсіз банктерді шығара отырып, олармен операциялардың лимиттерін уақтылы реттейді.

Бүгінгі таңда Қазақстан Республиканың Ұлттық Банкі қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу құралдары бойынша бүкіл банк жүйесінің қызметін реттеуді ғана жүзеге асырмайды және Қазақстан Республикасының жалпы ақша саясатын жүргізе отырып, сонымен қатар банк жүйесінің тұрақтылық қызметін орындай отырып, коммерциялық банктердің қызметін реттейді, коммерциялық банктердің қызметін регламенттеу, реттеу және бақылау тәртібін, орталықтандырылған несие ресурстарын бөлу тәртібін айқындайды және коммерциялық банктер қызметінің негізгі пруденциялық нормативтерін белгілейді[3].

Аталған мақаланы қортындылайтын болсақ, екінші деңгейлі банктер несие ресурстарын жұмылдыру мақсатында жаңа банктік саясатты дайындауы қажет, олар келесі бағыттар болып табылады:

- банктік өнімдердің жаңа түрлерін ұсыну;
- халықтың бос ақша қаражатын тарту мақсатында депозит түрлерін қолайлы ставкамен ұсыну;
- бос ақша қаражаттарын тартуда банктік жауапкершілігі күшейту қажет;
- депозит түрлерін ұсынған жағдайда ІТ технологияны қолдану жүйесін қарастыру және банктік қызметі цифрландыру жұмыстарын жүзеге асыру.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы Қазақстан Республикасының 1995 ж. 31 тамыздағы № 2444 Заңы (2022.12.01. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)

2. Сейтқасымов А.Г. Банк ісі. – Алматы, «Қаржы-қаражат», 2018 жыл

3. «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» 1995ж. 30 наурыздағы № 2155 Қазақстан Республикасының Заңы.